

Є В АНГЕЛІВ – ВІД ЛУКАВОГО

Психологічна драма на три дії

Дійові особи:

СОФІЯ – жінка років 40

СОФІЙКА (СОНЕЧКО) – дівчина років 17, Софія у молодості

МАРКО – січовий стрілець, наречений Софійки

ІВАН – січовий стрілець, побратим Марка

МАТВІЙ – син Софії

ЛУКА – характерник

НАДІЙКА – божевільна жінка років 27-30

1-а ЖІНКА (найстарша)

2-а ЖІНКА

3-а ЖІНКА

4-а ЖІНКА

5-а ЖІНКА

6-а ЖІНКА

ДІВЧИНА

ДІЯ I

1

Грудень 1943 року.

Порожня сцена. На сцені темно. Чути стукіт коліс поїзда. Начитується вірш – як епіграф до драми (чоловічий голос).

На одному рахунку -

всі рани і всі ланці,

і мільйони людей,

розіп'ятих

ні за що

на дереві...

ходять

сходами

тіні -

віртуальні фігури

мерців,

мерзнуть струни старі

кобзареві...

А ще буде війна,

а ще - вистріл за хліб,

і любов - за обсмоктану кістку,

і зневіра,

і звір,

і Сибір,

і тюрма,

і брехня - в палітурках істин...

На одному рахунку...

Колючі біжать дроти

і тікають вагони -

хоч би не лишити сліду...

Тільки хто ж їм поставить

дубові важкі хрести?

Хто замовить їм

панахиду?..

Не всихає коріння,
в якому нейлоновий нерв,
не говорить земля,
переповнена рештками крику...
На відкритій дорозі -
відбитки прадавніх печер,
на розбитій межі - могили,
і ті - розриті...

Під час звучання вірша на сцену виходять 9 жінок і сідають в різних місцях сцени на підлогу, обійнявши коліна руками. Жінки – приблизно 30-45 років, серед них наймолодша – ДІВЧИНА років 17-18 і найстарша – років 45-50. Усі одягнені в довгі чорні спідниці і сірі широкі сорочки з грубого полотна. Стукіт коліс повільно стихає. На сцені стає світліше. Жінки починають читати молитву.

1-ша ЖІНКА: Отче наш, що єси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє,

1-а, 2-а і 3-а ЖІНКИ (*в один голос*): нехай прийде царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі.

Під час молитви одна з жінок – Софія – встає, неспокійно ходить між інших.

1-а, 2-а, 3-а, 4-а, 5-а, 6-а ЖІНКИ і ДІВЧИНА (*в один голос*): Хліб наш насущний дай нам сьогодні і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим і не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого...

Нарешті Софія хапається за голову, затуляє руками вуха.

СОФІЯ (кричить): Го-ді! За-мовк-ніть! Замоукніть!

Жінки враз замовкають. На сцені з'являється більше світла. Софія озирається на жінок, уважно розглядає кожну з них. Вони сидять непорушно. Лише одна з них – Надійка – не зважаючи ні на кого, тримає біля грудей скручене ганчір'я, тихенько мугикає, ніби колихає дитя. Знову чути стукіт коліс поїзда.

СОФІЯ: Дівчата... чи знає хто... куди нас везуть?..

1-а ЖІНКА: Один Бог знає.

2-а ЖІНКА: Чи Бог знає?

3-а ЖІНКА: Не знає.

4-а ЖІНКА: Якби то знати.

5-а ЖІНКА: Може, на смерть везуть.

6-а ЖІНКА: На Воркуту, кажуть.

ДІВЧИНА: У тюрму.

Стукіт коліс стихає. Надійка продовжує мугикати, колихаючи ганчір'я. Встає, підходить до Софії. Софія дивиться на неї трохи з острахом.

НАДІЙКА: Я хочу пити.

СОФІЯ: Мовчи! Не нагадуй про воду.

Надійка відходить в бік і тихенько наспівує колискову. Потім знову підходить до Софії.

НАДІЙКА: Я дуже-дуже хотіла їсти. Але мій горішок виявився червивим. Бабця казала: не ті черви, що ми їх їмо, а ті черви, що нас їдять. А я не змогла їсти червивий горішок. Другий горішок виявився порожнім. А третій горішок... то був мій Василько. Ще й рочку не мав... Я подумала: не всі ж горішки – червам... А тепер я хочу пити. (*кричить*) Дайте мені води! (*біжить в один бік сцени*) Зупиніть вагон, я вийду і наїмся снігу! Зу-уу-пиніть! Зупиніть! Пити!

1-а ЖІНКА: Не треба було їсти баланду з пересоленої тюльки. Краще від голоду вмерти, як від спраги.

2-а ЖІНКА: Не зважайте, вона божевільна.

3-а ЖІНКА: Вона з'їла свого сина.

4-а ЖІНКА: Їй нема прощення.

5-а ЖІНКА: Це було десять років тому.

6-а ЖІНКА: Вона проклята.

ДІВЧИНА: Вона не винна.

Жінки дивляться на Дівчину з осудом, та опускає мовчки очі. Надійка бігає від одного кутка сцени до іншого.

НАДІЙКА (*кричить*): Пити! Зупиніть вагон! Зупиніться! Я хочу наїстися снігу! Я вмираю! Пити! Зупиніть!

Лунає постріл. 1-а ЖІНКА мовчки хреститься. Надійка падає на підлогу.

СОФІЯ (*схвильовано*): Матвійчику! Синку мій! Матвійчику.

ДІВЧИНА *(тихо, але теж схвильовано)*: Матвій, Матвій.

НАДІЙКА *(нідіймає голову)*: Пи-ти!

2-а ЖІНКА: Ромчику, діточки! За що ж нам таке покарання? Чому вони вбили вас? За що вони вбили? *(хапається за голову, голосить)*

НАДІЙКА: Пи-ти!

1-а ЖІНКА: Господи, зглянься на нас! *(хреститься)*

3-а ЖІНКА: Микольцю, життя моє! Прости мені усе... що... прощається... *(плаче)* Ми ж не жили для себе.. зовсім... усе для інших, для чужих людей, для держави, якої нема, весь час для когось, а не для себе... Ми усе відклали – на потім. Кажали: встигнемо, зачекаємо, перебудемо лихий час... потім, потім... І що? Нічого. Бо потім сталося так: прийшли червоні солдати і забрали мого Микольця... Не питаючи мене, як то воно буде – одній. Навіть дитинки не залишив – бо ж усе думали: потім... От вам і “потім”. Не можна ніколи відкладати свого щастя на потім. Не можна! Це ж все одно що відмовитися від нього назавжди, закопати у землю. Де ж він тепер? Що з ним? Чи живий іще? *(затуляє обличчя руками і плаче)*

На сцені стає трохи менше світла. Чути чоловічий голос за кулісами.

ГОЛОС: Жив-був добрий Бог. Він сотворив чоловіка, а потім, з ребра чоловікового, добрий Бог сотворив жінку, аби у райському саду веселіше було. Але одразу ж сперечатися почали між собою чоловік і жінка: хто з них розумніший. Чоловік каже: “Я, бо мене Бог спочатку сотворив, а вже потім, з ребра мого, сотворив тебе”. А жінка каже: “Я розумніша, бо весь твій розум у тому ребрі був, яке Бог відібрав у тебе, щоб мене сотворити”. Тоді прийшов чоловік до Бога і став просити: “Господи, поверни мені моє ребро, щоб я став розумнішим”. І прийшла жінка до Бога, і стала просити: “Господи, забери від мене чоловіка, щоб я була розумнішою”. Добрий Бог виконав прохання обох, повернув ребро чоловікові, але й забрав чоловіка до себе. Стало жінці самотньо і сумно в раю, наче не рай, а пекло... Знову вона прийшла до Бога і просить: “Господи, поверни його, не можу я жити без нього!” А добрий Бог голосно розсміявся.

Звучить голосний і довгий чоловічий сміх, який наганяє жах. Поволі тихішає, і потім зовсім зникає. Лунає постріл. На сцені світлішає.

4-а ЖІНКА: Стефанку! Тарасику!

5-а ЖІНКА: Петре, Петрусю, Петрику!

6-а ЖІНКА: Сергійчику, сер-день-ко!

НАДІЙКА *(перекрикує всіх)*: Пи-ти!

Усі жінки голосять – кожна кричить якесь чоловіче ім'я, Надійка кричить: “Пити!”, лише 1-а ЖІНКА продовжує мовчки хреститися. Лунає постріл. Всі замовкають, Надійка теж замовкає, падає на підлогу, відкидає в бік ганчір'я.

1-а ЖІНКА: То земля кричить від болю!

2-а ЖІНКА: По ній б'ють снарядами, кулями, людьми!

3-а ЖІНКА: Для чого стільки смертей?

ДІВЧИНА (*встає*): Спитайте краще, для чого “вишка”, коли довкола і так стільки смертей? Для чого їх бити прикладом по голові? Для чого вбивати тих, хто вже вмирає - за рідну землю?.. Я бачила, о Господи, все чула і бачила! (*хпає себе за голову*) Де правда?

Жінки, настрашені, опускають голови, тихо стогнуть. Знову за кулісами – страшний чоловічий сміх, який потроху стихає, чути чоловічий голос:

ГОЛОС: І мовив добрий Бог тоді до жінки: “Не можу я повернути тобі чоловіка”. І стала жінка просити у Бога: “Тоді подаруй мені сина, схожого на нього”. “Гаразд, - відповів Бог, - але пам'ятай: якщо полюбиш сина сильніше від мене, Господа Бога, тоді заберу я у тебе сина – назавжди”. І відчула жінка велику радість, що матиме сина, а тому, не замислюючись над словами Божими, відповіла: “Добре, нехай буде так, як ти кажеш, Господи”.

Софія падає на коліна. Лунає ще один постріл.

СОФІЯ: Тиждень тому моя тітка поховала сина, єдиного, бо більше дітей не було. Не мав і тридцяти. Можна вважати, ще й не жив, одружитися навіть не встиг. Важко, важко - бачити божевілля матері, яка втратила сина. Чуєте, дівчата? (*встає*) Але ж то, певне, треба комусь – калічити людські душі і людські долі. Чи скрізь воно так, чи лише на нашій землі?..

Надійка підводить голову, стогне тихо.

НАДІЙКА: Пи-ти...

СОФІЯ: Тітка ненавидить мене. Бо ж не “за родіну», не «за Сталіна” помер насправді її Гришка – не німці вбили його, а совєцькі офіцери. Влаштували допит, питали про родича-бандерівця, де той ховається, не отримали відповіді...

Софія знову повільно опускається на коліна.

СОФІЯ: Тоді заходилися лупцювати щосили (*б'є кулаками об підлогу*). Так і забили до смерті. А сказали: на фронті загинув.

НАДІЙКА (*вже голосніше*): Пи-ти!

Софія підводиться знову.

СОФІЯ: І лише один з тих офіцерів прийшов потім до тітки, розповів усю правду, не міг стерпіти відчуття огиди до самого себе - за скоєний злочин. Розповів усе начисто, скинув тягар із душі, вийшов на двір і вистрелив собі в скроню.

Знову лунає постріл.

СОФІЯ. Отак було. А Гришка, бідний, царство йому небесне (*хреститься*), коли помирав, навіть не знав, за що. Не винуватий був, а помер. А Матвійчик мій хіба в чому винуватий? Що передалася йому від батька стрілецька кров і відвага козацька? Що любить свою рідну землю, свою Україну, свій стражденний народ, понад власне життя любить – то в цьому він винуватий?.. Він батька свого не бачив із самих пелюшок...

ДІВЧИНА (*тихо*): Матвійчик?.. Матвійчик...

Надійка підводиться, знову бере ганчір'я, колихає його і наспівує: „Аа-а, аа-а, аа-а”. Підходить до Дівчини.

НАДІЙКА: Коли я повернуся... коли нас усіх відвезуть назад... я знаю, Василько знову оживе. Він не міг померти, бо живе у мені... я його не їла... (*тихенько*) я просто заховала його у собі... аби потім народити знову... свого Василька... коли закінчиться війна... хай перечекає, перетерпить... ми з ним разом перетерпимо... а потім будемо жити удвох... з Васильком... з моїм синочком... Він у мене виросте дужим і красивим хлопчиком. Я поїтиму його трав'яним чаєм, аби він ніколи не хворів...(*колихає ганчір'я*) Аа-а, аа-а, аа-а...

Дівчина співчутливо обіймає Надійку, Софія весь цей час стоїть посеред сцени, обійнявши себе за плечі, замріяна, ніби пригадує щось приємне.

СОФІЯ: Я кохала його. Він був таким дужим, таким сміливим, таким молодим... (*тихенько, майже пошепки до Дівчини і Надійки*) Його звали Марко. Він був січовим стрільцем і захищав Київ від більшовицької чуми, в тисяча дев'яност вісімнадцятому році, був холодний січень і трішки світило сонце, зовсім трішки, але світило... А мій Марко, разом з іншими стільчиками, чуєте... Він любив сонце... і Україну... і мене любив... Знаєте, як він

мене називав? *(озирається до інших жінок)* Дівчата, ви знаєте, як він мене називав? Не Софія, не Софійка, не Софієчка. Ні. Не знаєте... Він мене називав Сонечком. Казав: “Мое Сонечко”... *(голосно)* Я кохала його. *(до Надійки і Дівчини)* Дівчатка, чуєте? Це було мое перше, щире, чисте, світле кохання... Кохала! Ви розумієте мене?

НАДІЙКА: Пи-ти...

Софія відходить в бік, потім повертається обличчям до глядачів.

СОФІЯ *(сама до себе)*: Чи кохала я його?.. *(озирається до жінок)* Чи довго нам іще їхати, дівчата?

Лунає черговий постріл. Софія падає на підлогу. На сцені стає темно. Голоснішає гуркіт поїзда. Жінки поволі підводяться і йдуть за куліси. Через якийсь час гуркіт затихає.

2

Січень 1918 року

На сцені дерев'яний письмовий стіл, на якому сидить Марко. Трохи далі від столу – стілець, на якому сидить Іван. Одягнені у зимову стрілецьку форму. Якийсь час сидять мовчки, замислені. Нарешті Іван встає і починає ходити по сцені.

ІВАН: Хтось із нас має бути сильнішим.

МАРКО *(зістрибує зі стола)*: Я!

ІВАН: Ні!

МАРКО: Чому?

Пауза. Дивляться один на одного.

МАРКО: Іване, ти хочеш мене принизити?

ІВАН: Марчику, ніхто тебе не принижує, просто ти занадто емоційний, якийсь знервований. Заспокійся.

МАРКО: Кажу іще раз: ця місія має випасти мені. Я так вирішив.

ІВАН *(сміється)*: А що ти вирішив іще, га? *(підходить до Марка)* Ну, розкажи, яка іще у тебе місія?

МАРКО *(відходить)*: Слухай, Іване, не дратуй мене. Прошу. Я, коли роздратований, не контролюю себе.

ІВАН: Той не воїн, хто себе не контролює. Воїн має бути мужнім, але ж мудрим.

МАРКО: Знову хочеш зачепити мене?

Чути гамір. Іван підводиться, підходить до краю сцени, визирає вперед, ніби у вікно.

ІВАН (*стає серйозним*): Підходять... (*ніби сам до себе*) Готуй, стрільчику, скоростріл. Готуйся, стрільчику, до бою. Твоя черга стріляти, стрільчику.

Марко виймає кріса, швидко йде у бік Івана, ніби до вікна.

МАРКО: Я йду, Іване.

ІВАН (*хапає його за руку, у якій зброя*): Нікуди ти не підеш. Лишишся тут. Ясно? Підуй я.

МАРКО: Але...

ІВАН: Ніяких «але». Я йду до сотника і кажу йому, що будинок у небезпеці. А ти... а ти лишаєшся тут і тримаєш ситуацію під контролем. Удвох ми не підемо. Хтось має лишитися. Зрозумів? Ти чекаєш на загін. Друже, у нас зовсім мало часу.

МАРКО: Я не залишуся тут. Не можу.

ІВАН (*розратовано*): Ат! Доц би тебе намочив, а мороз би ухопив за вуха, сучий сину! Це ж тобі не ігри, а справжня війна!

Іван знову підходить до краю сцени. Гамір наростає.

МАРКО: Гаразд, я лишаюся тут. (*після паузи*) А якщо... Якщо вони почнуть стріляти до вашого приходу?

ІВАН: Ну хай постріляють. Захопити будинок все-одно не встигнуть.

МАРКО: Я їм цього не дозволю.

ІВАН: Але прошу тебе, друже, не стріляй допоки ми не прийдемо. Бо лиха наробиш. Їх багато, а ти один. Чекай нас. Добре? І благаю тебе, будь пильним.

МАРКО: Отже, ти таки хочеш лишити мене одного?

ІВАН: А що ти пропонуєш?

МАРКО: Та ні. Все гаразд. Ти залишатися один не хочеш, а тому залишаєш мене...

ІВАН: А ти боїшся бути один?

МАРКО: Це небезпечно...

ІВАН: А що небезпечніше на твою думку: залишатися чи іти?

МАРКО (*замислено*): Не знаю... Мабуть, нам обом буде важко.

ІВАН (*плескає Марка по плечу*): То й добре, брате. Виходить, нам не треба сильнішого. Ми однаково маємо бути сильними.

МАРКО: Іване, ми вбережемо Київ, от побачиш. Клянуся тобі, друже, помру, але не віддам і крихти української землі ворогу.

Іван обіймає Марка по-дружньому, якийсь час стоять обійнявшись.

МАРКО (*підходить до вікна*): Іване, подивися туди (*показує рукою ніби до вікна, але вгору, на небо*). Світить сонце. Мороз клятий надворі, а тут, крізь оце малесеньке віконечко світить сонце...

ІВАН: Сонце - то хороший для Києва знак.

МАРКО: І для нас – також. Бо правда – на нашому боці. Ми ж не йдемо по чуже, не чинимо зла. Ми на своїй землі. І ми мусимо не думати про смерть. Сотник каже: смерті не існує. (*голосно*) Смерті не існує! (*знову замріяно дивиться перед собою*): Сонечко... Іване, я хочу, аби у мене був син. Схожий на мене. (*після паузи*) Смерті не існує.

ІВАН: Не існує смерті.

Якийсь час Марко та Іван напружено мовчать.

ІВАН: Марчику, я маю іти.

МАРКО (*зупиняє Івана за руку*): Стривай, друже! Я мушу сказати тобі дещо... Ти мусиш знати. Ти – мій кращий друг. Хоч і вертихвіст, хоч і сучий син, але ти мені як брат...

ІВАН: Та кажи вже, Марчику, що хотів сказати! Час іде!

МАРКО: Так от, слухай. (*таємниче*) Я був із нею. Тиждень тому.

ІВАН: З ким?

МАРКО: Ну як з ким? (*майже пошепки*) Із Сонечком.

ІВАН: Із Софійкою чи що?

МАРКО: Ну добре, нехай буде, як кажеш ти - із Софійкою.

ІВАН: Друже, але ж не час нині про дівок, зброя тепер наша дівка.

МАРКО: Знаю, але прошу, вислухай мене. Я був із нею. (*пауза*) Як із жінкою. Тому й боюся... А що, як вона вже носить під серцем мою дитину?

ІВАН (*сміється*): Не сміши мене, Марчику!

МАРКО: Тобі смішно?

ІВАН: Ну ти ж сам сказав, що хочеш сина. То в чому справа?

МАРКО(*голосно*): Так, хочу сина! Хочу! Дуже хочу! Знаєш, чому? Бо не мусить вмирати стрілецька честь ніколи! Ні-ко-ли! А якщо, не приведи Господи, (*показує рукою вперед, ніби на вікно*) вони знову прийдуть сюди через десять, двадцять, сто, мільйон років і схочуть хліба нашого і крові нашої – української? А якщо запустять сім'я своє диявольське у дівчат наших, змішавши кров у дітях, аби українці забували, чийого вони роду і племені? Хто тоді

лаштуватиме зброю, хто, як не наші з тобою сини, онуки, правнуки? Хто?! Скажи мені. *(після довгої паузи, замислено)* Але то не гірше, друже, як вони просто вернуться. Гірше, коли наштовхнуть українця на українця, галичанина на східняка, наддніпрянця на гуцула, киянина на киянина, твого сина на мого... Тоді буде страшно. От цього я боюся. А ще... боюся, що можу не побачити свого сина...

ІВАН: Заспокійся, друже. Не думай про найгірше. Все буде добре.

МАРКО: Знаєш, друже, я таки кохаю її. Певно що кохаю. Тепер, тут, межі цих сірих стін, перед боєм, я не соромлюся тобі говорити: я її кохаю... Я кохаю своє Сонечко. Кохаю і... *(пошепки і ніби з острахом за самого себе)* кохаю і... ненавижду...

ІВАН: Друже...

МАРКО: Ти розумієш мене? *(після паузи)* Я її не-на-вид-жу... Вона зробила мене чоловіком, але і вбила в мені – чоловіка... *(кричить)* Ти розумієш, що це значить? Ні? То подивися на мене і все зрозумієш! Я більше не чоловік, не воїн, не козак, я – ганчірка, я просто...

ІВАН *(голосно)*: Друже, замовкни врешті!

Марко замовкає. Настає гнітюча тиша. Друзі стоять і з острахом дивляться один на одного.

МАРКО: Я боюся... *(пауза)* Я - приречений. Приречений, бо бути з нею... із Сонечком... бути з нею... завжди поруч... і в горі і в radoцax... не можу і не зможу ніколи. Ніколи не зможу! Бо ж вдачу маю... козацьку... Бо – ненавижду її – за те, що вона є... Ненавиджу - за те, що люблю її... Прости мені, Господи!.. *(затуляє обличчя руками, якийсь час мовчить)*

ІВАН *(неспокійно)*: Ну все? Висповідався? Я можу іти?

МАРКО *(опускає руки, дивиться в очі Івану)*: Ми з тобою не помремо, Іване. Ми сильніші. Хай тільки спробують нас втрелити... сини наші відомстяться їм вповні за це, сторицею віддячать виплідкам чортовим!

ІВАН: Друже, бережи себе.

МАРКО: І ти теж – бережись.

Обнімаються знову, Іван іде зі сцени. Марко залишається стояти, замислений.

МАРКО: Сотник каже: молитва додає сили. І віри у те, що смерті не існує...

Стає навколішки.

МАРКО *(голосно)*: Отче наш, що єси на небесах, нехай святитися ім'я Твоє, нехай прийде царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні і прости нам провини наші..

На якийсь час замовкає, дивиться вперед, встає з колін і підводить руки вгору перед собою.

МАРКО (*радісно*): Сонечко... Сотник каже: молитва... А я молюся завжди напроти сонця, адже там, на небі, де сонце – Бог. Коли я був іще зовсім маленьким, матуся й бабця Ольга прищепили мені віру у Всевишнього і звичку... (*знову падає навколішки*) ставати навколішки перед іконою, свічкою, важким хрестом на поповому пузі - перед усім тим, що нагадує Бога. А перед сонцем – ні. (*Підводиться*) Але тільки й сонце завжди нагадувало мені Бога – світлого, великого, теплого, з довгою золотою бородою. (*підводить руки догори*) Бо Твоє царство, і сила, і слава навіки. Амінь. (*Хреститься*) Сонечко... (*замріяно*) Світить сонечко.

Марко неспокійно ходить по сцені, виймає кріса, потім кладе його на підлогу, через якийсь час підіймає, крутить в руках, потім ховає в кишеню, ходить, уважно роздивляється довкола.

МАРКО: Порожні стіни – порожня душа. Знову самотність... Як колись... як завжди... Ти... Іване, ти думаєш, я боягуз? Думаєш, я боюся самотності? Ти думаєш, мене лякає самотність?... помиляєшся, друже... Я люблю самотність... з дитинства, коли померла бабця Ольга і коли мама лишала мене в хаті одного, а сама йшла на поле, відробляти свої нещасні трудодні... а батько... а батько... батько? Не питай, хто його вбив... Я не знаю... Я ріс без батька... Ще тоді, хлопчиком, та де там – дитиною – я полюбив самотність... і досі люблю... авжеж, я так сильно люблю самотність, що... що... (*тихо*) що божеволію від цієї самотності... (*голосно*) Я божеволію від самотності! Бо-же-во-лі-ю! Дивися, як я божеволію від самотності! (*підіймає руки вгору*) Тішся моїм божевіллям! Ну! Давай!

Чути віддалений постріл. Марко замовкає, якийсь час стоїть настрашений, потім обережно підходить до краю сцени і ніби визирає у вікно.

МАРКО (*схвильовано*): Червона чума! Вже оточує нас.

Метушиться по сцені, виймає з кишені кріса, налаштовує його. Вагається, не наважуючись підійти до вікна. Але нарешті підходить обережно. Визирає. Чути гамір і ще один, вже гучніший, постріл.

МАРКО (*неспокійно*): Вони підходять, вони вже тут, вони стріляють, вони штурмом беруть будинок... А наші іще не йдуть...

Марко бігає в різні кутки сцени, сідає на лавку, потім на стіл, потім ховається під стіл.

МАРКО (*роздратовано*): А що я можу – один?..

Якийсь час сидить під столом, але поводитьься неспокійно, весь час поривається щось робити, в паніці. Чути ще гучніший постріл. За ним – ще по черзі два постріли. Гамір наростає. Марко біжить до вікна.

МАРКО: Почекайте, кляті московські хробаки, спробуйте лишень стрілецької кулі! Чи схочете по тому йти до нас?.. (*підіймає над собою кріса, кричить*) Я стрілятиму! Я... я... Я божевільний, я вже стріляю. Один... два... на “три” вистрелю ... два... два...

Опускає кріса. Сідає на стілець.

МАРКО (*майже плаче*): Ні, я не хочу вмирати. Я занадто люблю це життя. Я люблю Сонечко. Я люблю Київ, це найкраще місто у світі... цю землю, що називається українською... у якій моє коріння... з діда-прадіда... (*пошепки*) Я не хочу вмирати...

Знову лунають постріли. Марко у відчай хапається за голову. Чути дзвін розбитого скла, якісь жіночі голосіння.

МАРКО: Смерті не існує. Смерті не існує!

Марко зривається з місця і знову біжить до вікна – краю сцени. Тримає в руці кріса.

МАРКО: Гей, ви, ординці чортові! Ось тут я - січовий стрілець! Самовпевнений, зухвалий, божевільний українець! Для котрого воля – понад усе! Для котрого – перемога або смерть! Я не віддам вам Київ! Бо ви - хробаки московські! Ви - діти антихриста! Ви...

Постріл. Марко хапається за серце.

МАРКО (*спокійно, замріяно*): Іване, Івасику, друже мій, брате... я знаю, ти зараз не тут... вже не тут... тобто ще не тут... не поруч зі мною... Але ж слухай... все-одно слухай... Знаєш, чим мені зараз пахне? (*сміється*) Ніколи не вгадаєш. (*серйозно і таємниче*) Чорним хлібом... свіжим... з хрумкою скоринкою... Я любив у дитинстві найбільше, коли мама виймала з печі хліб. Приходила стомлена, але замішувала тісто. То був найсмачніший у моєму житті хліб... А ще мені пахне волоссям мого Сонечка. Вона, моя любя дівчинка, моя кохана Софійка, вона завжди буде для мене лише Со-неч-ком... Вона світла... Хоч і

проклинаю її, але ж і люблю її... (*емоційніше*) Іване, скажи їй про це! Тільки про те, що люблю... Якщо ти справжній друг. Знайди і скажи... що я її люблю, і любитиму завжди. Скажи, що я серце віддав їй одній... Байдуже, що без вінця... яке то має значення, коли... Скажи ще... що Україна буде... дітям нашим... обов'язково... буде Україна, Іване! І нашою вона буде – УКРАЇНСЬКОЮ! Скажи їй про це, нехай знає, хай чекає... скажи... Скажи, що помер я за ТАКУ УКРАЇНУ. Помер, бо поклявся: перемога або смерть... Не переміг, але помер... Але ж сотник каже: смерті не існує... Смерті не...

Падає. Лунають постріли. Гасне світло.

ДІЯ II

1

На сцені – напівтемрява. 7 жінок стали в кільце, тримаються за руки. В центрі кільця – Софія, сидить на підлозі, затуливши обличчя руками. Жінки монотонно ходять по колу і мугикають, ніби промовляють якусь мантру. Надійка сидить збоку, далі від кільця і колихає скручене ганчір'я.

1-а ЖІНКА (*голосно*): Не на сон затуляла повіки!

ДІВЧИНА: До грудей приростала руками.

2-а ЖІНКА (*голосно*): Триста років – без чоловіка!

3-а ЖІНКА (*вигукує*): Вже не жінка!

4-а ЖІНКА (*вигукує*): Іще не камінь!

Софія підводиться. Шукає виходу з кільця. Намагається вирватися, але жінки міцно тримаються за руки і не випускають її з кільця.

5-а ЖІНКА: Вітання вогню і часу.

6-а ЖІНКА: Триста літ – ні душі, ні плоті!

1-а ЖІНКА: Незавершення непочатку і мовчанки прадавня нота.

2-а ЖІНКА: Прикладала до лона зілля, ворожила та - на горішках.

3-а ЖІНКА: Ніби сукня чиясь весільна, білим-білим ставало ліжко.

ДІВЧИНА (*замріяно*): І вона в ньому – біла-біла!

4-а ЖІНКА: Сніг розтане – навік зів'яне.

5-а ЖІНКА: Із грудей проростають крила.

6-а ЖІНКА (*тихо*): Вже – не жінка!

1-а ЖІНКА (*пошепки*): Іще – не янгол.

2-а ЖІНКА (*пошепки*): Не янгол.

3-а ЖІНКА (*пошепки*): Не янгол.

РАЗОМ (*різноголосно*): Не янгол, не янгол, не янгол.

Нарешті Софія розриває кільце. Жінки падають на підлогу, завмирають.

СОФІЯ (*голосно*): Не янгол!

Жінки сідають на підлогу по різних кутках сцени.

СОФІЯ (*тихо*): Не янгол... так... авжеж... Але мій Матвійчик... він вмів вирізувати з дерева гарненьких янголів... Чуєте, дівчата? Надійко, ти теж. Послухайте мене! Ви колись бачили маленьких дерев'яних янголів? Може, з дуба, а, може, з груші, яблуні... може, смерекових... з маленькими крильцями... То мій син... то він робить янголів. Вирізує їх навмисне – для побратимів, як обереги. (*Тихіше*) А потім, слухайте, на кожному з тих янголів, знизу, де їхні ніжки, малює тризуба. Аби ті янголята охороняли під час битви не лише хлопців, а й Україну берегли також... Він мріє про вільну Україну... Як батько... мріяв...

Дівчина падає ниць затуляє обличчя руками і голосно риде. Інші жінки сидять непорушно. Надійка підходить до Софії і дає їй ганчір'я.

НАДІЙКА: Це твій Матвійчик, візьми його.

Софія вагається, Але бере ганчір'я і сама починає його гойдати в руках, мов дитину.

СОФІЯ: Матвійчику, синочку мій... Ти так схожий на батька... (*сполохано*) На батька? Хто твій батько, Матвійчику?

Кидає ганчір'я на підлогу. Надійка, настрашена, тікає в бік сцени. Дівчина перестає плакати, дивиться то на Софію, то на ганчір'я.

СОФІЯ (*кричить до ганчір'я*): Хто твій батько? Може, Лука? Той Лука, який... характерник, чорт? (*Спокійніше*) Той Лука, який... чоловік.

Дивиться десь в простір, ніби згадує чи уявляє.

СОФІЯ. Чорні, чорнючі очі, пасма густого сивого волосся до плечей, довгі вуса. І молодечий, звабливий усміх - на вустах і в очах - в лукавих очах старого Луки. Навіть тоді, коли нашіптує своє дивне замовляння, не приховує того усміху. А в м'язах, відчувається, вирує дика сила шалених степів і кров... *(Кричить)* О, Господи, кров живого, дужого ще, до біса міцного козака! То хто ж твій батько, Матвійчику? *(тихо)* Невже сам сатана?..

На сцені стає темно. Жінки розходяться.

2

На сцені – молода дівчина, 17 років - Софійка. Одягнена в довгу лляну сорочку. Стоїть навколішки. Молиться. Позаду неї – стільчик. В кутку – вішак, на якому висить кожух.

СОФІЙКА: Отче наш, що єси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє, нехай прийде царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим і не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого. Бо Твоє царство, і сила, і слава навіки. Амінь.

Софійка підводиться, підходить до столика, бере кухля, іде до краю сцени, обережно дивиться, простягає вперед кухлика.

СОФІЙКА: Мамусю, ну хоч ковток шипшинового чаю, будь ласка. Мамусю... Ти спиш, мамо?

Софійка ставить кухлика на підлогу, знову стає навколішки.

СОФІЙКА: Господи, зроби щось, благаю. Вже третій день моя матуся не підводиться з ліжка. Занедужала. Застудилася, коли їхала від тітки з Києва. Потрапила під сильний дощ і ухопила хворобу легенів. Важко мені тепер. Нема в кого просити поради. Я би все віддала, Боженьку, аби моя ненька одужала, все на світі - що маю і про що лише мрію. А мама ж іще молода - мамі ледь за сорок. Жити б і жити. Але помирає. Так повільно, помітно і так безглуздо, що, - Господи прости *(хреститься)* - хоч до нечистого - на пораду *(знову хреститься)*.

Встає, іще раз хреститься, іде вглиб сцени, ніби щось згадує, повертається, іде назад. Сідає на стільчик.

СОФІЙКА: Минулої ночі мені снився янгол, з яким розмовляла. Уві сні розмовляла з янголом. А то значить... ні, ні, це зовсім не той янгол, який приносить недобру звістку – про смерть рідної людини... *(дивиться в стелю, ніби на Бога)* Правда ж, Господи, то був інший янгол? Він сідав на моє плече і плакав... ні, сміявся, ангели ж не плачуть... Правда ж, не плачуть?..

Встає, знову підбігає до краю сцени, тихенько дивиться.

СОФІЙКА *(сама до себе)*: Не озивається навіть очима. Спить. Обличчя бліде-бліде, кутики вуст скривлені від болю. То не легені - болить десь глибше. Здається, кожен наступний подих буде останнім. Але так не має бути. Так не має бути!

Повертається до стільчика, сідає, якийсь час сидить, потім стурбовано встає, ходить по сцені, падає навколішки.

СОФІЙКА: Отче наш, якщо Ти є на небесах, то зійди і на землю, в наше село, в нашу хату, стань отутечки коло мене і послухай моє серце і мої молитви до Тебе, і подивися на мою матусю, яка помирає. І зроби так, щоби вона одужала. Якщо це правда, що Ти - всесильний. Якщо це правда - що Ти є. А коли Тебе немає, тоді... тоді має бути якась інша сила, тоді я проситиму допомоги у когось іншого...

Встає, біжить вглиб сцени, обертається, затуляє обличчя руками і голосно плаче. Іде повільно назад, до краю сцени, але зупиняється посередині.

СОФІЙКА: Це за мій гріх, за гріх... Але, Господи, хіба ж любов - то гріх? *(Сідає на стілець)* Любов - ні, певно, що ні, любов - то не гріх. Але ж гріх - єднатися між собою без Божої на те згоди. Так-так, то мої гріховні любові з Марком – поки мами не було вдома - спричинили до всього лихого. Але ж то мало колись статися... Не вбивала ж нікого. Просто любилася. Та й то - лише раз. Ну, без вінця. То буде потім і вінець. Я вірю: буде. Не вічно ж служити Маркові стрільчиком. Отче наш...

Встає.

СОФІЙКА *(роздратовано)*: Та ні, не наш Ти, отче, зовсім не нашій... бо не хочеш нам допомагати, не чуєш нас, отже – не наш... Тому я більше не молитимусь тобі, адже тільки гаятиму час... А мама ж помирає...

Стає спиною до глядачів, стоїть якийсь час, потім, ніби щось пригадавши, обертається, дивиться якось таємниче.

СОФІЙКА: Характерник Лука! У сусідньому селі, трохи далі за Отаманським ставом, живе Лука. Чуєш, Боженько, Лука-чорт?! Ніхто не знає, скільки йому років. Подейкують, вже за триста. Звичайні люди не живуть так довго. Про нього у селі говорять пошепки, його бояться, його іменем лякають неслухняних дітей і хрестяться, коли згадують це ім'я. *(хреститься)* Він живе сам. *(шепоче)* Знається з нечистим. Вміє викликати грім і проганяти усяку хворобу... Він допоможе. Авжеж, він допоможе...

Підходить до вішака, бере кожуха, одягає.

СОФІЙКА: Мамо, я скоро буду!

Біжить за куліси. На сцені зникає світло.

3

Зміна декорацій. На сцені з'являється світло. Стара дерев'яна лавка з різьбленою спинкою. Дерев'яний стіл, на ньому – прозорий ківш з темно-червоною рідиною, кетяги стиглої калини, якісь пляшечки. Софійка в кожусі заходить, обережно озирається на всі боки, підходить до лавки, проводить долонею по спинці лавки, розглядає уважно.

СОФІЙКА: Сміються вирізьблені язичницькі боги.

Сміється тихенько, трохи по-дитячому. На сцену виходить Лука – чоловік років 50, міцний, сивий, з довгими вусами, в лляній сорочці на випуск. Софійка озирається і помічає його. Обличчя її серйознішає.

СОФІЙКА *(тихо)*: Лука?

ЛУКА *(спокійно)*: Лука.

СОФІЙКА *(невпевнено)*: Ви... характерник?

Лука голосно сміється. Софійка відходить, на обличчі легенький переляк.

СОФІЙКА: У мене мама... вона помирає...

ЛУКА: Як звати матір?

СОФІЙКА *(заїкаючись)*: Мм..марія..

ЛУКА: Як у Христа. *(після паузи)* Чи маєш із собою яку материну річ?

СОФІЙКА *(сполохано оглядає себе)*: Не подумала про те, коли йшла. Невже нічого не вийде? О, Госпо... ой, пробачте...

ЛУКА *(спокійно)*: Кожух на тобі – материн.

СОФІЙКА *(оглядає себе)*: Ой, справді.

Скидає кожуха, але не наважується наблизитися до Луки, він сам підходить. Їхні погляди зустрічаються і на якийсь час затримуються, вони разом тримають кожуха. Нарешті Софійка відпускає кожуха і він опиняється в руках Луки.

ЛУКА: Не бійся. Сядь *(показує очима на лавку)*.

Софійка іде до ліжка, обережно сідає. Лука підіймає кожуха над собою, тримаючи обома руками. Починає читати замовляння.

ЛУКА:

Данне, єсть ти всяке на світі:
Гадюки, жаби, чирв'яки, їжаки, миші!
Чи ви дані в горілці-вині,
Чи в пивові, чи в сітрі,
Чи в яблуках, чи в грушах,
Чи в праніках, чи у воді,
Чи в молоці, чи у воздусі,
Чи на дорозі, чи в путі –
Тут тобі не бувати,
Жовтої кості не ламати,
Кашлем не драти, не сушити, не в'ялити,
Рабу Божу Марію з ніг не валити.

Софійка перелякано спостерігає за Лукою, сидячи на ліжку. Лука кладе кожуха на підлогу. Бере зі столу пляшечку з рідиною, кропить кожуха нею. Потім віничок, змочує його рідиною з пляшечки, махає на кожуха.

ЛУКА:

Корінь рубала – гадюки присікала,
Корінь рубала – ящірки примікала,
Корінь рубала – жаби присікала,
Корінь рубала – черепахи присікала,
Корніть рубала – павуки присікала,

Корінь рубала – раки присікала,
Корінь рубала – недуги зціляла.
Де ти взялося, із чого ти зірвалося?
Ти є з чорних очей, ти є з сірих очей,
Ти є зі злих людей,
Ти є в наїдках і напитках,
У любощах і в радощах,
Яке ти на світі Божому не є –
То я тебе вимовляю,
Виговораю, вишіптую, викликаю,
Та в чорне море зсилаю.
Там будеш в морі купаця, Камінням пересипаця,
А до рожденної, молитвеної Марії
Діла не мать.
Я – з річчю,
Господь милосердний і праведний –
Із поміччю!

Лука підіймає кожуха з підлоги, несе до Софійки, передає їй.

ЛУКА: А тепер неси кожуха до матері. Хай ляже на живіт. А кожуха покладеш їй на спину.
Зігріє він легені і вийде фороба. Все.

Софійка сидить на ліжку і тримає кожуха, дивиться на Луку, мовчить.

ЛУКА (*голосніше*): Все.

Софійка встає, збирається іти. Лука не рушить з місця, стоїть напроти неї. Софійка чекає, коли Лука дасть їй дорогу.

СОФІЙКА. Ддя... дякую...Ви... казали: „Господь”?..

ЛУКА: Казав „Господь”?

СОФІЙКА: Коли читали своє замовляння...

ЛУКА: А що?

СОФІЙКА (*знижує плечима*): Нічого, просто так спитала. Ви вірите в Бога?

Лука голосно сміється.

ЛУКА: Я схожий на антихриста?

СОФІЙКА: Не знаю... ні, я не те хотіла сказати... Це правда, що Вам... триста років і що Ви козакували на Січі?

Лука дивиться на Софію спокусливо.

ЛУКА: Не бійся мене. Хочеш Христової крові з рук антихриста? (*голосно сміється*)

Софійка мовчки дивиться на нього, Лука підходить до столу і бере ківш, дає Софійці надпити з самого ковша. Вона надпиває. В цей час лунає постріл і на сцені зникає світло. Лука підхоплює Софійку на руки і несе зі сцени.

ДІЯ ІІІ

1

7 жінок сидять на сцені. Софія стоїть між них. Надійки немає.

1-а ЖІНКА: Людська кров...

2-а ЖІНКА: Вино.

1-а ЖІНКА: Людська кров...

СОФІЯ (*емоційно*): Людська кров – вино – людська кров. Пекельне роздвоєння, прокляте роздвоєння! Одним крилом - в небо, де лише святе і божественне, а до другого крила прив'язаний важкий камінь, що тягне униз, у прірву, під землю...

Жінки різко повертаються одна до одної спинами і падають на підлогу.

СОФІЯ: Незрозуміла тривога раптово спаралізувала мені мозок. Кожух випав з рук. А в оселі ще дужче запахло зіллям і вином. І свіжими ягодами калини.

Озирається на жінок, вони поволі обертаються.

СОФІЯ: Я пам'ятаю все! До кожної миті! Не хотіла пити, але сама не помічала того, що робила. Бачила лише чорні очі і лукавий усміх у тих очах. Червону рідину і червоні ягоди калини. І – більше нічого. Якась дивна сила влилася непомітно в моє молоде дівоче тіло.

Жар його очей обпікає зсередини. І немає на те ні захисту, ні спротиву. Стало страшно. Немов ось-ось згорить весь світ довкола, а я так і залишуся - сама, з вічним вогнем у собі, який катує, але не спалює. Безпорадна, беззахисна, ще дитина, а не жінка, бо не знала того досі - ні сама, ані з Марком... Чи любила я Марка? Хочете знати, чи кохала я Марка? Так, звичайно, адже він був моїм нареченим. Але ж очі Луки... Вже не страшно. Лише якось млосно і дивно... Лука – чорт... Лука – святий... Дихає так гаряче, навіть камінь розтопився би у тому жарі, а я ж не кам'яна, (*кричить що є сили*) та не кам'яна ж я, Господи!...

Відходить у бік. Якийсь час мовчить, замислена.

СОФІЯ (*тихо, монотонно*): Сорочка біла, неначе душа небесного янгола біла, мов сніг біла, мов непочате життя, мов чиєсь весілля, мов небережена цнота, мов смерть біла... мов смерть, мов смерть... (*емоційніше*) І крізь усе те – біле – “Скинь сорочку!” Грубе. (*спокійніше*) Ніжне. Благальне: “Скинь...” Кетяги калини падають на долівку... Я виривалася з його обіймів і вмирала в його обіймах – горіла і воскресала, забувала, губила, нищила саму себе і знаходила... саму себе. Мої оголені груди здригалися збуджено, а уста Луки припадали до тих грудей, наче хотіли бути вічно вустами немовляти, жадібно припадали до звабливого дівочого тіла – воно ж було створене Всевишнім лише для нього одного, для Луки, на його примху, на вбоге чоловіче просвітління, на старече божевілля, на сором лісового антихриста...

Жінки лягають на підлогу, крутяться неспокійно в різні боки і важко стогнуть.

СОФІЯ: Сміялися різьблені боги на старому ліжку... (*все голосніше, майже до крику*) Ніч, біль, степ, вогненний кінь і вогненний меч, я мчу на тому коні – вільна українська амазонка – стихія своєї плоті і рідної землі, до перемог, до прозрінь, до проникнень у самий корінь свого жіночого ества... (*тихо*) ...до того фатального вибуху, після якого вже ніщо не є ані грішним, ані безсоромним, ані страшним...

Падає ниць на підлогу, знесилена. Жінки продовжують стогнати і перевертатися на підлозі. Софія лежить якийсь час, повільно підіймає голову. Жінки перестають стогнати, але ще лежать на підлозі.

СОФІЯ: І лише коли хвиля оця відступила, зупинилася, покотилася до глибокої безодні... Матусе! Мамо... Зойкнула, впала горілиць, на калинові кетяги, на свої сльози болю і першого щастя, заридала так голосно, що, Господи... Біла сорочка, біла, як смерть... І Лука - цей мовчазний і спокійний лісовий бог - він теж здається білим-білим, мов... смерть... Червона калина – вино червоне – кров – червона. А світ – білий...

Падає обличчям на підлогу. Лежить. Знову підіймає голову. Встає повільно. Жінки теж підводяться, сідають, підібгавши під себе ноги.

1-а ЖІНКА (*до Софії*): Ти – безсоромниця!

2-а ЖІНКА: Але жінка!

3-а ЖІНКА: А ми хто – не жінки?

1-а ЖІНКА: Прости, Господи, їхні грішні душі. (*хреститься*)

ДІВЧИНА (*ніжно*): Вино, кров, калина, вино, кров... Найлегше – вигадати сон і жити в ньому, бути просто безтілесною істотою, ні про що не думати, жити миттю, дивитися спокійно, як капає кров: кап-кап-кап... кров – калина – вино – кров... Це просто сон...

СОФІЯ (*дивиться вгору*): Тоді були зорі на небі. А я ж змалку любила зорі. У них є щось таємниче. Вони нагадують маленьких янголят, що світять уночі, аби віра у світло жила до ранку.

Жінки теж дивляться угору. Починають тихо наспівувати пісню на вірш Тараса Шевченка “Зоре моя вечірняя”. Але після слів “Розкажи, як за горою сонечко сідає”, Софія починає голосно плакати. Жінки замовкають.

СОФІЯ: Моя мама померла вночі. Я прийшла додому під ранок (*падає навколішки*), впала навколішки перед образом святої Діви Марії, тримаючи складені до купи долоні, як у молитві (*показує*). Але мовчала, бо не було вже сил ані молитися, ані плакати... І раптом – почула постріл. Ще один постріл.

Лунає постріл. Жінки швидко встають з підлоги і тікають зі сцени. На сцені лишається стояти навколішках Софія. Гасне світло.

2

На сцену виходить Марко у стрілецькій формі. Софія стоїть навколішки, не помічає його.

МАРКО: А Іван? Він прийшов вже по тому?

СОФІЯ (*не підіймаючи очей*): Так. Він прийшов до мене згодом, через два, ні, через три дні – сказати, що тебе вбили. Він плакав за тобою. Вперше я бачила, як плаче – чоловік... І тоді - я теж заплакала... Мені стало страшно.

МАРКО: Він жалів тебе?

СОФІЯ: Так, він обійняв мене і пригорнув до грудей.

МАРКО: У тих грудях билосся гаряче стрілецьке серце?

СОФІЯ: Так. Ні... (*встає, хапається руками за серце, за голову*) Не пам'ятаю! Я... я просто... я вигадала сон... казку... (*пошепки*) я вигадала казку і оселилася - у ній...

МАРКО: Ти віддалася йому – моєму кращому другові?

СОФІЯ (*відвертається від Марка, стає до нього спиною*): Він сказав, що житиме зі мною... як чоловік. І що у нас буде син... „Козацькому роду нема переводу” – це він так сказав.

МАРКО: Тобі було добре з ним?

СОФІЯ (*пошепки, схвильовано*): Не знаю. Не знаю... Кажу ж, це був сон, вигадка, казка без продовження і кінця... Відважний герой вирушає на пошуки пригод... і зустрічає...

МАРКО: ...привида?

Якийсь час мовчки дивляться одне одному у вічі, Софія опускає очі.

СОФІЯ: Я почала думати, що ти ненавидиш мене. А він – ні. Він сказав, що лише любить...

МАРКО: І він теж називав тебе своїм Сонечком?

СОФІЯ: Ні, казав на мене Софійка. А вранці зник. Просто зник.

МАРКО: Ми мріяли бути сильними,

а час збігав непомітно
в чобітки без підошов –
на придане,
не прийде тепер моя доля
до мене
але й до нього теж –
вже не прийде...

Марко повільно відходить назад і зникає за кулісами. Софійка озиряється, коли Марка вже нема на сцені.

СОФІЯ (*з острахом*): Марко!

Зривається бігти шукати Марка. Але зупиняється. Хапається за голову.

СОФІЯ: О, Господи! Я божеволію...

На сцену виходить парубок у формі воїна УПА – Матвій. Софія мовчки підходить до нього, впізнаючи в ньому свого сина.

МАТВІЙ: Мамо, де той янгол, якого я зробив - для тебе?..

СОФІЯ: Синку... любий мій... Відібрали у мене твого янгола, сказали, що я – мати ворога народу. Тобто це ти, виходить, синку, ворог народу... Той, що вирізує з дерева янголів - ворог народу... як смішно... маленьких таких, гарненьких, а знизу – *(тихо, усміхнено)* тризуб... у саме серце ворога – тризуб, синку, це ж ти, тільки ти міг таке вигадати... *(сумно)* Не маю янгола – не вберегла... Пробач дурну неньку, пробач...

МАТВІЙ: То був оберіг для тебе, мамо. Я хотів лише, аби янгол захищав тебе від усього лихого...

СОФІЯ: Аби ти, синку мій, мав щастя...

МАТВІЙ *(сумно)*: Я щасливий, мамо, тепер я щасливий...

СОФІЯ: Не обманюй, тобі важко, синку. Я знаю, тобі дуже важко...

МАТВІЙ: Я щасливий, бо... бо я знав, за що боровся. У мене була мета, виплеканий моїми славними керманичами ідеал, я йшов у бій на ворога і бачив у цей час у своїй уяві – Незалежну Українську Державу. І коли доля мене наштовхувала на такого ж українця, як я, котрий випадком лише, а не свідомо, пішов у червоний, у кривавий табір... мамо, я не займав свого брата, бо кожен, хто українець – то мій брат. Йшов лише на ворога, на чужинця, котрий кинути норовив ярмо на шию мені, тобі, мамо, братам-українцям, усьому народу українському, котрий знищити хотів нас усіх, зробити із нас тупу несвідому масу, отруїти байдужістю і вмити кров'ю героїв, кинувши у bagno їхні священні імена... Лише на такого ворога я йшов... І ставав тоді лютішим від звіра, тоді був жорстоким і безжальним.

СОФІЯ *(втирає сльози)*: Синку... Прости мене, дурну жінку. Вони увірвалися до мене серед ночі і знайшли... того янгола, якого ти зробив для мене, з тризубом унизу... І спитали: «Хто?» А я... *(плаче)* а я сказала: «То мій син – Матвійчик, то він робить таких гарних янголів для своїх друзів, то мій син - Матвійчик»... *(голосно ридає, затуляючи обличчя руками)*.

МАТВІЙ *(відходить від матері)*: Мамо, а яким був мій батько? Ти кохала його? Розкажи.

Софія перестає плакати, підходить ближче до сина, гладить його по чолі, потім трохи відходить від нього.

СОФІЯ: У тебе було три батька *(згинає пальці, перелічуючи імена)*: Марко, Лука, Іван. *(пошепки)* Імена апостолів – із Євангелія. Знаєш? *(починає сміятися божевільним сміхом)*.

МАТВІЙ: Мамо, а чому ти мене назвала Матвієм?

СОФІЯ: Бо ти був четвертим. Четвертим апостолом у моєму житті. *(пошепки)* Ти - мій четвертий апостол, мій Ангел. Воно, правда, виходить не у тій послідовності, як в

Євангеліє... трішки не так, по-іншому, як у Біблії... Але ж і життя наше – далеко не Боже, синку, далеко не Боже... *(пошепки)* скорше - диявольське...*(сміється божевільним сміхом)*

Матвій обіймає матір. Стоять мовчки.

МАТВІЙ: Пробач мені, мамо, що не вберіг тебе. Боявся за Україну... А за тебе... за тебе не подумав, не подумав, що отой маленький дерев'яний янгол, вирізаний із любов'ю... що отой янгол – такий страшний... що причинить нам стільки лиха... маленький дерев'яний янгол... для матері... як оберег... *(голосно)* Нехай буде проклятий той янгол, який привів мою неньку до тюрми! Тепер я розумію, що не Бог мені дав талант майстра, не Бог навчив вирізувати з дерева янголів, не Бог, мамо, а диявол! Сам сатана! Нечистий! Лукавий! Це все від нього! Від лукавого!

Софія відвертається від сина і голосно плаче. Матвій опускає голову, стоїть мовчки, потім збирається іти, але ніби згадує щось, повертається назад, підходить до матері, але залишається стояти на якійсь відстані від неї. На сцену виходить Надійка, вже без ганчір'я, вона весела і усміхнена. Софія здивовано дивиться на неї. Надійка, не зважаючи на Софію, йде до Матвія. Матвій бере Надійку за руки.

МАТВІЙ *(до Софії)*: Мамо, прощай, але не сумуй, ми дуже скоро зустрінемося з тобою.

Матвій із Надією ідуть зі сцени.

3

На сцену вибігає Дівчина.

ДІВЧИНА *(до Софії, емоційно)*: Вбили нашу Надійку! Щойно, на допиті. Вона плюнула в обличчя генералу, а той дістав пістоля і вистрелив їй у груди!

Виходять інші жінки з опущеними головами, стають півколом біля Софії. Дівчина відходить в бік. Плаче, потім заспокоюється і повертається до жінок. Софія якийсь час стоїть мовчки, дивиться у простір божевільним поглядом, жінки спостерігають за нею.

СОФІЯ: Надійка – не мертва. Матвій забрав її до себе. *(переполохано)* Матвій... Матвійчик...*(кричить)* Сину мій, тебе теж вбили! *(тихо)* Тебе вбили... ти – мертвий...

Напружена тиша. Жінки дивляться на Софію, вона хапається за серце. Раптом Дівчина підбігає до неї, стає перед нею навколішки, простягає їй долоню, у якій лежить фігурка янгола.

ДІВЧИНА: Візьміть, ось. Це найдорожче, що в мене було... Але я не віддала це офіцерам, хоч і били мене страшно... Я знала Вашого сина. Я носила до лісу їжу повстанцям... Він був серед них. Його повстанське ім'я було – Ангел. Так його називали усі.

Софія якийсь час дивиться на дівчину і на її долоню, обережно бере з долоні янгола.

СОФІЯ: Ангел...

Цілує фігурку і притискає її до серця. Виходять інші жінки на сцену – усі в чорних хустках, серед них немає лише Надійки.

ДІВЧИНА: Усе що лишилося від нього – ця маленька фігурка з тризубом внизу. Це мені подарував він – Ангел. Подарував як оберег. А сам... *(плаче)* Його били прикладом по голові... я бачила... а потім... *(ледве говорить крізь плач)* а потім “вишка”... *(голосно ридає)*. Його вбили енкаведисти, сталінські прислужники, сатанинські прислужники, вбили його за те, що повірив у вільну Україну! Вбили! *(затуляє обличчя руками, плаче)* Вбили... Вбили...

Всі жінки стоять і мовчки спостерігають за ДІВЧИНОЮ.

СОФІЯ *(спокійно)*: З дитинства мені пам'ятається гойдалка. Змайстрована дідом. На старій вишні. У дворі. Любила гойдатися. Отак *(гойдає фігурку янгола на долоні)* – з розгону і – в небо, а потім – назад! В небо і – назад! В небо і – назад...

Жінки підходять до Софії ближче, беруть її знизу за руку і ніби допомагають їй розгойдувати янголя.

СОФІЯ: Скрипить вишня, гнеться гілляка, та якась сила знову і знову штовхає вгору, аби потім кинути вниз. В небо і – назад! В небо і – назад...

Софія стискає міцно фігурку в долоні, жінки відходять, вона дивиться уважно на кожну із жінок, потім зупиняє погляд на Дівчині.

СОФІЯ: Що таке життя? Скрипуча гойдалка. На старій вишні. Живеш – допоки гойдаєшся. Допоки повертаєшся з неба.

Якийсь час Софія стоїть, потім падає на підлогу непритомна. Жінки схвильовано нахилиються над нею. Гасне світло.

4

На сцені знову світло. 6 жінок і Дівчина сидять в ряд, обличчями до глядачів, перед ними лежить Софія.

1-а ЖІНКА: Нехай покається.

2-а ЖІНКА: Вона казала, що бачила небіжчиків, це не на добро.

3-а ЖІНКА: Вона відчуває свою смерть.

4-а ЖІНКА: Це добре, що у тюрмі є священик.

5-а ЖІНКА: Вона була грішницею.

6-а ЖІНКА: Але вона заслужила на відпущення гріхів перед смертю.

ДІВЧИНА: Вона страждала усе життя. Вона – свята.

Жінки знову з осудом зиркають на Дівчину. Вмикається запис молитовного співу. Жінки складають долоні у молитві. З боку сцени виходить священик, тримає в руці хреста, підходить до кожної з жінок і приставляє хреста їм до вуст. Вони по черзі цілують. До глядачів священик весь час стоїть спиною, лише коли обходить усіх жінок і останню – Дівчину, обертається обличчям до глядачів. Всі бачать, що це – Лука. Іде до Софії, кладе хреста їй на груди, підіймає її голову. Якийсь час дивляться одне одному в очі, нарешті Софія непритомніє, Лука бере її на руки і несе зі сцени. Запис молитовного співу поволі тихішає. Зникає світло. Жінки сидять на сцені і тихо в один голос читають молитву “Отче наш”. Дочитавши до слова “Амінь”, встають по черзі і одна за одною ідуть зі сцени.

Завіса.

Примітки:

У п'єсі використані поезії авторки, замовляння взяті зі збірника “Вербальна магія українців” (“Бібліотека українця”, Київ – 1998).